

Atf / Citation

KERİMOĞLU, C. (2022). "Dil Canlı Bir Varlık mıdır?", *Gazi Türkiyat*, 30: 1-11.

Geliş / Submitted

14.04.2022

Kabul / Accepted

26.04.2022

DOI

10.34189/gtd.30.001

DİL CANLI BİR VARLIK MIDIR?

Is Language A Living Thing?

Caner KERİMOĞLU*

Öz

Dilin tanımlanması bilimsel bir sorundur. Tüm bilim insanlarını ikna eden bir dil tanımı yoktur. Son iki yüzyıl içinde çeşitli dilbilim teorileri dili tanımlamak ve betimlemek üzere pek çok girişimde bulunmuştur. Ancak bu teoriler çeşitli ilerlemelere imza atsa da dili tümüyle tanımlamakta ve özelliklerini betimlemekte yeterli değildir. Dilin biyolojik bir olgu veya bir organ olduğu da önemli iddialardan biridir. Bu yazıda "Dil canlı bir varlıktır" yargısı üzerinden bu görüşler tartışılmaktadır. Dilin biyolojik bir olgu olduğu, August Schleicher'dan bu yana dile getirilmektedir. İnsan biyolojisinin dili ortaya çıkaran farklılıkları vardır. Dil insanın soyutlama kapasitelerinin kesiştiği bir merkez gibidir. Bu nedenle dilin canlı bir varlık olduğu yargısı tek başına dili anlamamızda yeterli değildir. Dili bütünüyle doğru anlamak için bu farklı bilim dallarından gelecek bilgilerin sentezine gerek duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dilin tanımı, Biyo-dilbilim, August Schleicher, dil ve biyoloji, dil ve matematik, dil ve müzik

Abstract

Defining language is a scientific problem. There is no one definition of language that convinces all scientists. Various linguistic theories have tried to define and describe language over the past two centuries. However, although these theories provide some important progress, they are not sufficient to fully define language and describe its features. It is also one of the important claims that language is a biological phenomenon or an organ. In this article, these views are discussed through the judgment "Language is a living thing". The fact that language is a biological phenomenon has been expressed since August Schleicher. Human biology has differences that create language. Language is like a center where human abstraction capacities intersect. For this reason, the judgment that language is a living thing is not sufficient for us. To fully grasp the human language, a synthesis of information from these different branches of science is required.

Keywords: definition of language, biolinguistics, August Schleicher, language and biology, language and mathematics, and language and music

* Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE.
canerkerimoglu@yahoo.com. ORCID: 0000-0002-8514-8578

GİRİŞ

İnsan, 4,5 milyar yaşındaki dünyanın doğası hakkında büyük bir bilgi birikimine sahiptir. Kopernik ve Galileo'dan sonra, içinde bulunduğu 13.5 milyar yıllık evrenin doğası hakkında da baş döndürücü bilgilere ulaşmıştır. Ancak insan kendi doğası hakkında hâlâ bazı soruların izini sürmektedir. Kendine yaklaştıkça çözülmesi daha zor problemlerle karşılaşan insan için kendisi de bir bilimsel problemdir.

İnsan doğası olgusu, Eski Yunan'dan beri izlerini "zihin-beden" tartışmalarında gördüğümüz bir çerçeve içinde sorgulanmıştır. Beden yani insanın fiziksel yönü için evrim teorisi bir açıklama sunar. İnsanın biyolojik bir canlı olarak evrimi Darwin ve Wallace ile bilim dünyasında bir uzlaşıya kavuşmuştur. Ancak zihin yani insanın bilişsel yönü için tartışmalar devam etmektedir. Kimi araştırmacılar Darwinci evrim ile zihinsel özelliklerin de açıklanabileceğini iddia ederken doğal seçimle evrim teorisinin Darwin ile eş kurucusu Wallace'ın da aralarında bulunduğu kimi araştırmacılar başka cevapların peşindedir.

Bu makalede insanın bilişsel kapasitelerinden biri olan dil için öne sürülen "canlılık" iddiasını tartışacağım. Türkiye'deki dil bilgisi yazımında da sık kullanılan "Dil canlı bir varlıktır" yargısını bilim felsefesi, biyoloji ve dil bilimlerinin güncel verileriyle değerlendirmeye çalışacağım.

DİLİN "CANLILIĞI" İDDİASININ DÜNYA BİLİMİNDEKİ VE TÜRKOLOJİDEKİ GEÇMİŞİ

Dilin biyolojiyle ilişkilendirilmesi 19. yüzyıldaki tarihsel karşılaştırmalı dil incelemelerinin önemli ismi August Schleicher'a ait *Stammbaum* "aile ağacı" teorisiyle bilim dünyasında yaygınlaşmıştır (Austin, 2021). Schleicher'ın 1863'te Almanca yazdığı kitabı 1869'da İngilizceye çevrilmiştir. Kitabın adı bile bu tartışmalar hakkında fikir vericidir: "Darwinizm Dil Bilimiyle Test Edildi". Bu kitap Darwin'in biyolojik keşfinin dillerin kökeni ve çeşitlenmesini de açıkladığını savunur. Schleicher'a göre dilbilimdeki bulgular da Darwin'in teorisini doğrulamıştır: "Darwin'in görüşleri ve teorisi, onları dil bilimine uyguladığımda beni çok daha fazla etkiledi." (Schleicher 1869: 15).

Schleicher için diller, "insan iradesiyle belirlenemeyen, belirli yasalara göre ortaya çıkan, büyüyen ve kendilerini geliştiren ve sonra tekrar yaşlanıp yok olan doğal organizmalardır" (s. 6-7). Böyle olduğu için de "dil bilimi" (*Die Glottik*) bir doğa bilimidir ve yöntemi genel olarak diğer doğa bilimlerinininkiyle aynıdır. Dil araştırmalarının fizik, kimya, biyoloji gibi doğa bilimleri içinde yer alması gerektiği düşüncesi bugün de Noam Chomsky, Steven Pinker, Richard Dawkins gibi isimler tarafından savunulmaktadır (Berwick, Chomsky 2016; Chomsky 2019; Dawkins 2014; Pinker 2018; Pinker, Bloom 1990).

Dilin canlı bir varlık olduğu yargısı Türkolojide ise Muharrem Ergin'in şu tanımıyla yaygınlaşmıştır: "Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir." (Ergin 1993: 3).

Muharrem Ergin'in bu tanımı daha sonra Talât Tekin tarafından şu şekilde eleştirilmiştir: "Hemen belirtiyim ki M. Ergin'den alınan bu dil tanımı yanlış ve çelişkilidir. Yanlıştır, çünkü dil "canlı bir varlık" değildir. Çelişkilidir, çünkü dilin "canlı bir varlık" olduğu belirtiliyor. Bir şeyin hem "canlı bir varlık" hem de "sosyal bir kurum" olamayacağı gün gibi açıktır." (Tekin 2005: 516).

Dilin ne olduğu, kökeni ve evrimi konusunda çok farklı kaynaklardan çok farklı bilgilere ulaştık. Ancak hâlâ dilin tanımı tüm tarafları ikna edecek bir biçimde yapılamamıştır. T. Tekin'in itirazında gördüğümüz biyoloji-kültür çatışması aslında bugün de devam etmektedir. Dilin biyolojik bir olgu olduğunu savunan kamp ile dilin kültürel bir yaratım olduğunu savunan kamp hâlâ kendi teorilerinin doğruluğunu ispatlamak için kanıt toplamakla meşguldür (Kerimoğlu 2016).

METAFORİK VE BİYOLOJİK OLARAK "CANLILIK"

"Dil canlı bir varlıktır" yargısını ileri süren yazarların açıklamalarına bakıldığında iki yorumun öne çıktığı görülür. Bir yorumda gerçekten biyolojik bir varlık olarak dil kabulü öne çıkar. İkinci yorumda ise metaforik bir içerik söz konusudur. Zaman zaman bunların birbirine karıştırıldığı da olur.

Dilin biyolojik bir varlık olduğunu iddia etmek için kullanılan argümanların bazıları aslında biyoloji ile ilgili değildir, ancak bir metafor olarak anlam kazanabilirler. Örneğin bir sözcüğün "doğup yaşayıp ölmesi" ile biyolojik bir canlının aynı süreçleri yaşaması bu türden bir açıklamadır. Oysa bu bilimsel bir argüman değildir. Canlı bir organizma iddiası için böyle analogiler kurmak yeterli değildir. Biyolojik kanıtlara dayanmadan canlı bir varlık iddiasında bulunmak ikna edicilikten uzaktır. Genler, nöronlar gibi insan biyolojisinin bölümlerinin dil ile doğrudan ilişki kurabileceğimiz yönlerine odaklanmamız gerekir. Dili metaforik olarak pek çok şeyle tanımlayabiliriz. Böyle pek çok "aforizmik" tanım da yapılmıştır. Örneğin Martin Heidegger'in ünlü "Dil varlığın evidir" sözü de böyle bir tanımdır. Bu sözlerin bilimsel bir tanım olarak geçerliliği elbette yoktur. Literatür tarandığında yapılan çoğu tanımın buna benzer olduğu görülür. Edebiyat veya felsefe adamlarının böyle tanımlar yapması doğaldır ancak dilin bilimsel tanımları için daha "kanıt"a dayalı yargılara ihtiyaç vardır.

Dilin bilimsel olarak tanımlanışında çok kullanılan bazı özellikleri ve bunlarla ilgili bilimsel tartışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- **Dil bir iletişim aracıdır:** Dilin bir iletişim aracı olduğu kuşkusuzdur. Yani dili bizler çoğunlukla başkalarıyla iletişime geçmek için kullanırız. Ancak dilin bir iletişim aracı değil de “düşünce” aracı olduğunu savunan bilim insanları da vardır. Onlara göre dilin iletişim işlevi sonraki bir aşamadır. Dil iletişim aracı olmaktan çok bir düşünme aracıdır, bk. (Chomsky 2019).
- **Dil toplumsal bir olgudur:** Dilin toplumsal bir olgu olduğu Saussure tarafından vurgulanır (de Saussure, 1998). Biyoloji-kültür karşıtlığında kültür tarafındaki gruba göre dil biyolojik bir olgu değildir. Toplumun diğer kültürel öğeleri gibi bir üretilimdir (Everett 2012). Dilin toplumsallığı yukarıdaki maddede sözünü ettiğim ve başını Chomsky’nin çektiği “düşünceci” gruba göre ikinci plandadır. Çünkü insan kimse olmadan da “dil ile” düşünebilmektedir. Yani dil için düşünebilen tek bir kişi yeterlidir.
- **Dil bir sistemdir:** Dilin sistem olması Ferdinand de Saussure’ün yapısalci teorisinin en önde gelen kabullerinden biridir. Buna göre dil öğeleri yine dil içindeki yerlerine göre birbirleriyle ilişkiye girer ve işlevlerini bu ilişki belirler. Saussure’ün çizdiği sistem resmini doğru bulmayan dil teorileri de vardır. Üretici dilbilime göre bu doğru değildir. Güneş Sistemi gibi doğa bilimlerinin kabulleriyle varılan bir sistemlilik dil için doğru bir çerçeve sunmaz. Dilin işleyişi daha farklıdır. Örneğin Chomsky’ye göre dil doğuştan getirilen biyolojik ve hesaplamalı bir “organ”dır.
- **Dil seslerden örülmüştür:** Dilin sese dayalı bir iletişim biçimi olduğu da tanımlarda geçer. Ancak dilin sestemden önce işaret olduğu yolunda da zengin bir literatür vardır (Arbib 2005, 2006, 2012; Cattaneo ve Rizzolatti 2009; Corballis 2003). İşaret dilleri de göstermektedir ki dil, seslerden ibaret değildir. Konuşma yetisinde sorun olan pek çok insan işaretlerle iletişim kurmaktadır. Üstelik bu işaret dillerinde konuşma dillerindeki kategorilerin aynısı ve sözdizimi özellikleri bulunmaktadır, hatta bazı açılardan işaret dilleri konuşma dillerinden daha gelişmiş olanaklar sunar (Goldin-Meadow ve Brentari 2017; Virginia Swisher 1988).
- **Dil soyuttur:** Dilin kendisinin soyut olması ve insana soyutlama imkânı vermesi de en temel özelliklerden biri olarak sık sık ifade edilir. Ancak dilin kendisinin somut bir olgu olduğunu iddia edenlerin de olduğunu hatırlatmak gerekir. Chomsky’ye göre dil somut bir organdır ve insan beyninde özellikle Broca alanında yerleşmiştir (Berwick vd. 2013; Friederici vd. 2017). Başta Saussure olmak üzere pek çok dil teorisyenine göre dil somut bir olgu değildir, toplumun uzlaşımına dayanan bir gösterge sistemidir. Üretici gelenek içinde gelişen “üretici anlambilim” teorisinin temsilcileri J. J. Katz ve P. M. Postal da dilin soyut bir olgu olduğunu ileri sürerler (Katz, Postal 1991).

- **Dil insanlara özgüdür:** Dil ve düşüncenin insana özgü olduğu neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir görüştür. Dilbilim içinde bu görüşün en baskın temsilcisi N. Chomsky'dir. Descartes'i kendine öncü olarak alan Chomsky'ye göre insan dili ile diğer canlıların iletişimleri arasında bağ kurmak doğru değildir ve bu yönde yapılan çalışmalar hiçbir sonuç vermemiştir (Hauser vd. 2014). Ancak başka bir gruba göre diğer canlılarda da insan dilinin bazı özelliklerini tespit etmek mümkündür. Dilin insan merkezli ele alınması doğru değildir ve evrimsel olarak insan dilinin kökleri diğer canlılarla olan ortak geçmişte bulunabilir. Ayrıca bugünkü iletişim incelemeleri hayvan iletişiminde de niyetli sinyal gönderimi, ses öğrenme, ses kontrolü, işaret kullanımı gibi önemli bulgulara ulaşmıştır (Pepperberg 2021; Rendall 2021).
- **Dil karmaşık bir sözdizimine sahiptir:** İnsan dilinin en ayırıcı özelliklerinden biri olarak hiyerarşik bir sözdizimine sahip olması gösterilir. Fransız dilbilimci A. Martinet bunu *çift eklemlilik* kavramıyla açıklar. Bir mesajı parçalayıp o parçaları başka mesajlarda kullanabiliyoruz. Chomsky'de de buna benzer bir *özyineleme* kavramı vardır. Dil öğelerini birleştirip (*defter + sayfa = defterin sayfası* vb.) ortaya çıkan yeni ögeyi tekrar başka bir ögeye (*defterin sayfası + yırt- = defterin sayfasını yırttı* vb.) ekleyebiliyoruz. Bu sınırsız birleştirme özelliği sadece insan dilinde vardır (Hauser vd. 2002). Ancak buna da iki itiraz gelmiştir. İlk olarak bir insan dilinde bu özelliğin bulunmadığını Daniel Everett ileri sürmüştür. Pirahã adında bir Amazon kabilesinin dilinde bu özellik yoktur (Everett 2005, 2009). Bir başka itiraz ise hayvan incelemelerinden gelmiştir. İnsan dilinin birleştirmeye dayalı özyineleme özelliğinin -kısmen de olsa- bazı hayvan iletişim sistemlerinde olduğu iddia edilmiştir (Abe, Watanabe 2011; Gentner vd. 2006; Rey vd. 2012; Zuberbühler 2020).

Bunlar, dili tanımlarken en çok karşılaştığımız açıklamalardır ancak görüldüğü üzere hemen hepsi tartışmalıdır. Dilin canlı bir varlık olduğu fikri August Schleicher tarafından ortaya atıldıktan sonra Eric Lenneberg ve ondan etkilenen Noam Chomsky'nin dilin biyolojik bir olgu olduğu yönündeki teorileriyle altın çağını yaşamıştır ve *biolinguistics* "biyolojik dilbilim" dalı da bu çalışmalarla hayat bulmuştur (Chomsky 2007; Lenneberg 1967; Piattelli-Palmarini 2013, 2017). İnsan biyolojisinin dili ortaya çıkaran bir farklılığı olduğu açıktır çünkü diğer canlılar böyle bir dil geliştirememiştir. Ancak burada dilin canlı bir varlık veya bir organizma olduğunu iddia etmek için henüz dile özgü bir gen veya dili bütünüyle işleyen bir beyin bölgesi tespit edilememiştir. FOXP2 geni gibi dil kullanımında etkisi büyük olan bir keşif yapılmıştır ancak bu gen dil dışında işlevlere de sahiptir (Kerimoğlu 2017). Chomsky ve takipçilerinin hiyerarşik sözdizimini yönettiğini savunduğu beyindeki Broca bölgesinin de müzik gibi dil işleme dışında işlevleri de karşıladığı ayrıca dil ile ilgili özelliklerin tek bir beyin bölgesiyle değil, pek çok beyin bölgesinin birlikte çalışmasıyla işlendiği konusunda güçlü bir literatür oluşmuştur (Grodzinsky, Amunts

2006; Grodzinsky ve Santi 2008; Tremblay ve Dick 2016). Kısacası dilin somut bir biyolojik canlı veya bir organizma olduğu konusu tartışmalıdır.

Canlılık metafor olarak dil dışında da hayatımızda kullandığımız bir özelliktir. Renkler için bile “canlı” sıfatı kullanılmaktadır. Bazı dil bilgisi kitaplarındaki canlılık da ancak bu çerçevede anlaşılırsa bir anlam ifade eder. Dilin canlı bir varlık olduğu bir hipotez olarak da yukarıda adlarını andığım pek çok isim tarafından ileri sürülmüştür. Deney ve gözlem testinden geçerek doğrulanan hipotezler bilimsel bir gerçeğe dönüşür. Mantıkçı pozitivist gelenek tümevarıma dayalı bu yöntem üzerine kurulmuştur. Ancak Karl Popperci bilim ölçütü doğrulamalardan çok yanlışlanabilirliğe vurgu yapar. Bir önerme yanlışlanabilirlik özelliğine sahipse bilimseldir (Çuçen 2012; Güzel 2013; Popper 1998; Yıldırım 1991). Bilimsel bir önerme olarak “Dil canlı bir varlıktır” ancak hipotez düzeyinde bir anlam kazanabilir. Klasik doğrulamacı yöntemlere göre henüz kanıtlanmamıştır. Yani dile özgü biyolojik bir doku veya organ olduğunu doğrulayan ve tüm bilim insanlarının kabul edilen bir bulgu yoktur. Öte yandan Popperci yanlışlanabilirliğe göre de bu önermenin pek çok “istisnası” vardır. Popper’a göre tek bir istisna yanlışlanabilirlik için yeterlidir ki dilin tipik bir canlı olmadığını ortaya koyan pek çok argüman vardır (Doku tespiti yoktur vb.).

BİLİMLERİN KESİŞİM NOKTASI OLARAK DİL: BİYOLOJİ, MATEMATİK, MÜZİK

Dilin biyolojik bir yönü olduğunu yukarıda tartıştık ancak dil ile ilgili başka bilim dallarından da şaşırtıcı veriler gelmektedir. Dil araştırmaları geleneksel olarak yazılı ürünler ile yürütülmüştür. Ele geçen yazıtların, yazmaların, belgelerin çözümü ilk aşama olmuş; bu çözüm sonrasında ortaya çıkan metinlerden yola çıkılarak birtakım genellemelere ulaşılmıştır. Çözümdeki zorluklar metne ulaşmada önemli engellerden biridir. Yeni teknolojik imkânlarla değerli çözüm yöntemleri bulunsa da (Assael vd. 2022) eski metinlerin çözümü hâlâ geleneksel dil incelemelerinin ilk aşaması gereken engeldir. Metnin çözümü gerçekleştirildikten sonra da bir başka sorun alanı ile karşılaşılır: Eldeki metnin dilin yapısı hakkında bize ne söylediğini belirlemek. Burada dilin yapısını ortaya koyarken hangi teoriye göre metni değerlendireceğimiz önem kazanır. Dilbilgisi ve sözlük yazımı bile kullanacağımız teoriye göre farklılaşabilir. Geleneksel dil incelemelerinin en temel sorunu, Saussure’ün de belirttiği üzere, dili yazıyla sınırlamasıdır. Yazı, dil için çok sonraki bir meseledir. Yazıdan dile ulaşmak ancak kısmen mümkündür. Dil ses ve işaretlerin bütününden oluşan bir sistemdir. Bu sorunu aşmak için konuşma seslerinin laboratuvarındaki analizine dayanan incelemeler yapılmakta, iletilerin iletişim ortamındaki bağlamını önemseyen edimbilim (pragmatik) gibi alanlara olan ilgi her geçen gün artmaktadır.

Filoloji, dilbilim, antropoloji gibi sosyal bilimlerde doğa bilimleri ile ilgili bazı teorilerin de dil incelemelerinde kullanıldığı görülür. Chomsky dili biyolojik bir olgu

olarak görürken teorisinde kar tanelerindeki desenin fiziksel temelleri, atomik maddelerin dil için de söz konusu olması (“sözcük benzeri atomik kavramlar”) gibi fizik, kimya bulgularını¹ da dil olgusunu açıklarken kullanır (Chomsky 2019). Dilin doğa bilimlerinin tümünde kullanılan araçlarla açıklanabileceği yönünde artan bir eğilim göze çarpmaktadır.

Bir başka bilim alanı da formal bilimlerdir. Matematik ve mantık araştırmalarının dilin biçim ve anlam yönünü açıklarken kullanıldığını görüyoruz. Kopenhag okulu (“dil cebiri”), Amerikan yapısalci okulu (özellikle Z. S. Harris) gibi öncüler matematik ve dil ilişkisine vurgu yapmış, Chomsky’nin katkılarıyla da formal dilbilim büyük bir çalışma alanına dönüşmüştür. Dil yetisinin matematik yetisi ile ilişkili olduğunu, bu iki yetinin insanda birlikte ortaya çıktığını, aritmetik bilgisinin dili betimlerken kullanılabileceğini öne süren araştırmacılar vardır (Chomsky, 2014; Nowak vd. 2000; Nowak ve Krakauer 1999). Örneğin Chomsky bunu şöyle açıklar:

Açıkça belli ki, sayabilen ya da aritmetik problemleri çözebilen insanlar doğal seçimde öne çıkıp daha çok çocuk üretmiş, böylece bu yetkinlik doğal seçim yoluyla gelişmiş değildir. Daha çok başka bir şeyin yan ürünü olarak gelişti bu yeti ve koşullar onu gerekli kıldığında kullanıma hazır durumdaydı. Bu aşamada biraz spekülasyon de olsa, sayı yetisinin, dil yetisinin bir yan ürünü olarak gelişmiş olması olasılığı düşünülebilir (Chomsky, 2009, s. 193-194).

Matematik ve dil ilişkisi için bir başka veri karşılaştırmalı dil incelemelerinden gelmiştir. Dil akrabalıklarında sayı sözcükleri önemlidir çünkü ödünçlenmediği ya da çok zor ödünçlendiği varsayıldığı için sayılarda bir ortaklık varsa karşılaştırılan dillerin aynı kökenden gelme olasılığı yüksek görülür. Morris Swadesh’in dillerin aynı kökenden geldiğini ölçmek için oluşturduğu sözcük listesindeki temel sözcükler arasında sayılar da yer alır (Swadesh 1952, 1955; Swadesh vd. 1971). Quentin D. Atkinson, Mark Pagel ve Andrew Meade gibi uzmanlar dünya dillerindeki çeşitli sözcükleri incelemiş, özellikle ilk 5 sayı için kullanılan sözcüklerin (Türkçe için *bir, iki, üç, dört, beş*) dünya dillerinde evrimsel olarak çok yavaş değiştiğini bulmuştur (Pagel vd. 2007; Pagel ve Meade 2018). Pagel ve Meade bunun nedenlerinden biri olarak şu hipotezi üretir: “Sayının soyut dilsel-sembolik işleme, evrimsel olarak korunan ve sayısallıkla ilişkili beyin bölgeleriyle bağlantılı olabilir.” Yani bunların beyinde somut bir dayanağı olabilir. Ancak dil ve matematik ilişkisine mesafeli olan, dilin matematik ve mantıksal formülasyonlarla açıklanamayacak bir karmaşıklığa ve yaratıcı sınırsızlığa sahip olduğunu düşünen bilim insanları da vardır (Varley vd. 2005; Witzany 2011).

¹ Chomsky, “kar taneleri”nin hepsinde -şekilleri ne kadar farklı olursa olsun- altılı bir ortak yapı olduğunu hatırlatır. Bunu dile uyarlar. Dünyada 7 bin dil vardır ama aslında hepsinde ortak bir yapı (sözcük kategorileri, zamanlar vb.) vardır ve tüm diller bu ortaklık üzerine kurulmuştur. “Atomik öğeler” ise sözcük benzeri kavramlardır. Chomsky maddedeki atomlar gibi dilde de atomlar olduğunu ileri sürer. Buna göre zihnimizde doğuştan getirdiğimiz sözcük benzeri öğeler vardır. Bunlar dili oluşturan en küçük birimlerdendir. Daha ayrıntılı bilgi için bk. (Kerimoğlu 2021).

Bir başka bilgi alanı da insanın “yaratıcı”lık kapasitesinin yönleriyle ilgilenen edebiyat ve diğer sanat dallarıdır. Burada özellikle müzik ve dil arasında köklerden itibaren ilişki olduğunu iddia eden araştırmacılar vardır ki Darwin de dilin kökeninde müzik olabileceğini ileri sürmüştür (Benítez-Burraco ve Nikolsky 2022; Darwin 2013; Mithen 2006; Patel 2008). Ses taklidi, seslenmelerin melodik yapısı gibi ses ve müzik arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların sayısı artmaktadır.

“Matematik bir dildir” veya “Müzik bir dildir” gibi genellemelerle sık sık karşılaşırız. İnsanın soyutlama kapasitesinin ürünleri olan bu “diller” ile insanın temel iletişim aracı olan “dil yetisi” arasındaki bağlar merak uyandırmaya devam edecektir. Biyoloji ve özellikle genetik de esasında bir “bilgi aktarımı” bilimidir. Metaforu devam ettirecek olursak genlerimizin de bir “dili” vardır. Sonraki nesillere bu dilin kodlarını taşırız.

SONUÇ

Dil canlı bir varlık mıdır sorusuna şu anki bilimsel veriler ışığında kesinlikle evet veya hayır diyemiyoruz. Popperci yanlışlanabilirlik ölçütünü esas alırsak henüz canlı bir varlık olduğunu tartışmasız bir kesinlikle doğrulayan kanıtlara ulaşmış değiliz. Ancak dilin biyolojiden müziğe, filolojiden matematiğe farklı alanların yöntemleriyle incelenmesi gereken çok yönlü bir olgu olduğunu kabul etmemiz bir zorunluluk olarak karşımızda duruyor. Bilim gerçeğe ulaşmak için farklı yollardan ilerleyebilir, doğru yollardan gidilirse varılan yer aynı olacaktır:

Hakikate giden yol tuzaklarla dolu, yanlışlarla kaplıdır; başarısızlıklar başarılarından daha sık görülür o yolda. Ama başarısızlıklar da kimi kez başarılar kadar açıklayıcı, öğreticidir. Bu bakıma, yanlışları incelemeyi önemsememek doğru olmaz; akıl onlar arasından geçerek ilerler hakikate. *Itinerarium mentis in veritatem*² dümdüz bir yol değildir. Dönüşleri, dönemeçleri vardır; çıkmazlara girer, geri döner. Bir yol bile değil, birçok yoldur bu. Matematikçinin yolu ne kimyacıнын yoludur ne de dirimbilimcinin [biyoloğun], fizikçinin. Onun için bütün bu yolları somut gerçeklikleriyle, yani tarihsel olarak belirlenmiş ayrılıklarıyla izlememiz, bilimin tarihini yazmadan önce bilimlerin tarihlerini yazmaya katlanmamız gerek. Bilimlerin tarihleri, bir ırmağın kollarının o ırmak içerisinde eriyişi gibi bilimin tarihi içerisinde eriyecektir (Koyré 1994: 191).

Bu farklı bilgi alanları “dilinin aslında ne olduğu” sorusu için değerli veriler sunacak, bir gerçeğe doğru bizi götürecektir. Koyré’nin metaforuyla bitirelim: Biyoloji, matematik, müzik, filoloji ve dilbilim gibi ırmaklar sonunda bizi dil gerçeğinin denizine ulaştıracaktır. Önemli olan bu ırmakların akmasına izin vermek, bunlardan beslenebilmektir.

² “Akılın gerçeğe yolculuğu” anlamındaki Latince söz.

KAYNAKÇA

- ABE, K., WATANABE, D. (2011). "Songbirds Possess the Spontaneous Ability to Discriminate Syntactic Rules". *Nature Neuroscience*, 14/8: 1067-1074.
- ARBİB, M. A. (2005). "From Monkey-Like Action Recognition to Human Language: An Evolutionary Framework for Neurolinguistics". *Behavioral And Brain Sciences*, 28/2: 105-124.
- ARBİB, M. A. (2006). "The Mirror System Hypothesis on the Linkage of Action and Languages". *Action to Language via the Mirror Neuron System* (ed. M. A. Arbib). Cambridge: Cambridge University Press, 1-47.
- ARBİB, M. A. (2012). "Mirror Systems: Evolving Imitation and the Bridge from Praxis to Language". *The Oxford Handbook of Language Evolution* (ed. K. Gibson- M. Tallerman). Oxford: Oxford University Press: 207-215.
- ASSAEL, Y., Sommerschield, T., Shillingford, B., Bordbar, M., Pavlopoulos, J., Chatzipanagiotou, M., Androutsopoulos, I., Prag, J., Nando De Freitas (2022). Restoring and Attributing Ancient Texts Using Deep Neural Networks. *Nature*, 603/7900: 280-283.
- AUSTİN, P. (2021). "Theory of Language: A Taxonomy". *SN Social Sciences*, 1/3: 1-24.
- BENÍTEZ-BURRACO, A., NİKOLSKY, A. (2022). "The (Co)Evolution Of Language And Music Under Human Self-Domestication". *Psyarxiv*, 10.31234/osf.io/xfbqn.
- BERWICK, R. C., CHOMSKY, N. (2016). *Why Only Us: Language and Evolution*. Cambridge, Mass: The MIT Press.
- BERWICK, R. C., FRIEDERİCİ, A. D., CHOMSKY, N., BOLHUİS, J. J. (2013). "Evolution, Brain, and The Nature of Language". *Trends in Cognitive Sciences*, 17/2: 98.
- CATTANEO, L., RÍZZOLATTI, G. (2009). "The Mirror Neuron System". *Archives Of Neurology*, 66/5: 557-560.
- CHOMSKY, N. (2007). "Biolinguistic Explorations: Design, Development, Evolution". *International Journal of Philosophical Studies*, 15/1: 1-21.
- CHOMSKY, N. (2009). *Bilgi Sorunları ve Dil: Managua Dersleri* (çev. V. Kılıç). İstanbul: Bgst Yayınları.
- CHOMSKY, N. (2014). *Dil ve Zihin* (çev. A. Kocaman-L. Aysever). İstanbul: Bilgesu.
- CHOMSKY, N. (2019). *Dil ve Zihin İncelemelerinde Yeni Ufuklar* (çev. A. F. Aydar). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- CORBALLIS, M. C. (2003). *İşaretten Konuşmaya Dilin Kökeni ve Gelişimi* (çev. A. Görey). İstanbul: Kitabevi.
- ÇUÇEN, A. K. (2012). *Bilim Felsefesine Giriş*. Bursa: Sentez.
- DARWİN, C. (2013). *İnsanın Türeyişi* (çev. Ömer Ünalın). Ankara: Evrensel Yayınları.
- DAWKINS, R. (2014). *Gen Bencildir* (çev. Tunç Tuncay Bilgin). İstanbul: Kuzey Yayınları.
- DE SAUSSURE, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri* (çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual.
- ERGİN, M. (1993). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yay.
- EVERETT, D. (2005). "Cultural Constraints on Grammar and Cognition in Pirahã". *Current Anthropology*, 76/4: 621-646.
- EVERETT, D. (2009). "Pirahã Culture and Grammar: A Response to Some Criticisms". *Language*, 85/2: 405-442.
- EVERETT, D. (2012). *Language: The Cultural Tool*. New York: Pantheon Books.
- FRIEDERİCİ, A. D., CHOMSKY, N., BERWICK, R. C., MORO, A., BOLHUİS, J. J. (2017). "Language, Mind and Brain". *Nature Human Behaviour*, 1/10: 713-722.
- GENTNER, T. Q., FENN, K. M., MARGOLİASH, D., NUSBAUM, H. C. (2006). "Recursive Syntactic Pattern Learning By Songbirds". *Nature*, 440/7088: 1204-1207.
- GOLDİN-MEADOW, S., BRENTARİ, D. (2017). "Gesture, Sign, and Language: The Coming of

- Age of Sign Language and Gesture Studies". *Behavioral And Brain Sciences*, 40: 1–17.
- GRODZINSKY, Y., AMUNTS, K. (ed.). (2006). *Broca's Region*. Oxford: Oxford University Press.
- GRODZINSKY, Y., SANTÍ, A. (2008). "The Battle for Broca's Region". *Trends in Cognitive Sciences*, 12/12: 474–480.
- GUZEL, C. (2013). *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Bilgesu.
- HAUSER, M. D., CHOMSKY, N., FITCH, W. T. (2002). "The Faculty of Language: What Is It, Who Has It, And How Did It Evolve?". *Science*, 298: 1569–1579.
- HAUSER, M. D., YANG, C., BERWICK, R. C., TATTERSALL, I., RYAN, M. J., WATUMULL, J., CHOMSKY, N., LEWONTIN, R. C. (2014). "The Mystery of Language Evolution". *Frontiers in Psychology*, 5: 401.
- KATZ, J. J., POSTAL, P. M. (1991). "Realism vs. Conceptualism in Linguistics". *Linguistics and Philosophy*, 14/5: 515–554.
- KERİMOĞLU, C. (2016). "Dilin Kökeni Arayışları I: Dilin Kökeniyle İlgili Akademik Tartışmalar". *Dil Araştırmaları*, 18: 47–84.
- KERİMOĞLU, C. (2017). "Dilin Kökeni Arayışları II: FOXP2 Geni". *Dil Araştırmaları*, 21: 35–50.
- KERİMOĞLU, C. (2021). *Chomsky Darwin'e Karşı: Evrensel Dilbilgisi, Dilin Kökeni ve Evrim Tartışmaları*. İzmir: Varyant.
- KOYRÉ, A. (1994). *Yeniçağ Biliminin Doğuşu: Bilimsel Düşüncenin Tarihi Üzerine İncelemeler* (çev. K. DİNÇER). İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- LENNEBERG, E. (1967). *Biological Foundations of Language*. New Jersey: John Wiley and Sons.
- MİTHEN, S. J. (2006). *The Singing Neanderthals: The Origin of Music, Language, Mind and Body*. Londra: Phoenix.
- NOWAK, M. A., KRAKAUER, D. C. (1999). "The Evolution of Language". *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 96/14: 8028–8033.
- NOWAK, M. A., PLOTKIN, J. B., JANSEN, V. A. A. (2000). "The Evolution of Syntactic Communication". *Nature*, 404/6777: 495–498.
- PAGEL, M., ATKINSON, Q. D., MEADE, A. (2007). "Frequency of Word-Use Predicts Rates of Lexical Evolution throughout Indo-European History". *Nature*, 449/7163: 717–720.
- PAGEL, M., MEADE, A. (2018). "The Deep History of The Number Words". *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 373: 1740.
- PATEL, A. D. (2008). *Music, Language, and the Brain*. Oxford: Oxford University Press.
- PEPPERBERG, I. M. (2021). "Nonhuman and Nonhuman-Human Communication: Some Issues and Questions". *Frontiers in Psychology*, 0: 4127.
- PİATTELLİ-PALMARİNİ, M. (2013). "Biolinguistics Yesterday, Today, and Tomorrow". *The Cambridge Handbook of Biolinguistics* (ed. C. Boeckx - K. K. Grohmann). Cambridge: Cambridge University Press, 12-21.
- PİATTELLİ-PALMARİNİ, M. (2017). "From Zero to Fifty: Considerations on Eric Lenneberg's Biological Foundations of Language and Updates" *Biolinguistics*, 11: 423–444.
- PİNKER, S. (2018). *Dil İlgüdüsi: Zihin Dili Nasıl Meydana Getirir?* (çev. Feray İlgün). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- PİNKER, S., BLOOM, P. (1990). "Natural Language and Natural Selection". *Brain and Behavioural Science*, 13: 707–784.
- POPPER, K. R. (1998). *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* (çev. İlknur Aka). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- RENDALL, D. (2021). "Aping Language: Historical Perspectives on the Quest for Semantics, Syntax, and Other Rarefied Properties of Human Language in the Communication of Primates and Other Animals". *Frontiers in Psychology*, 0: 2888.

- REY, A., PERRUCHET, P., FAGOT, J. (2012). "Centre-Embedded Structures Are A By-Product of Associative Learning and Working Memory Constraints: Evidence from Baboons (Papio Papio)". *Cognition*, 123/1: 180–184.
- SCHLEICHER, A. (1869). *Darwinism Tested by the Science of Language* (çev. A.V.W. Bikkers). Londra: John Camden Hoten.
- SWADESH, M. (1952). "Lexico-Statistic Dating of Prehistoric Ethnic Contacts: With Special Reference to North American Indians and Eskimos". *Proceedings of the American Philosophical Society. Studies Of Historical Documents in the Library of the American Philosophical Society*, 96/4: 452–463.
- SWADESH, M. (1955). "Towards Greater Accuracy in Lexicostatistic Dating". *International Journal of American Linguistics*, 21/2: 121–137.
- SWADESH, M., SHERZER, J., HYMES, D. H. (1971). *The Origin and Diversification of Language*. Chicago: Aldine Atherton.
- TEKİN, T. (2005). *Makaleler 3* (ed. E. Yılmaz - N. Demir). Ankara: Grafiker.
- TREMBLAY, P., DICK, A. S. (2016). "Broca and Wernicke Are Dead, or Moving Past the Classic Model of Language Neurobiology". *Brain and Language*, 162: 60–71.
- VARLEY, R. A., KLESSINGER, N. J. C., ROMANOWSKI, C. A. J., SİEGAL, M. (2005). "Agrammatic But Numerate". *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 102/9: 3519–3524.
- VİRGİNİA SWİSHER, M. (1988). "Similarities and Differences Between Spoken Languages and Natural Sign Languages". *Applied Linguistics*, 9/4: 343–356.
- WİTZANY, G. (2011). "Can Mathematics Explain The Evolution Of Human Language?" *Communicative & Integrative Biology*, 4/5: 516.
- YILDIRIM, C. (1991). *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ZUBERBÜHLER, K. (2020). "Syntax and Compositionality in Animal Communication". *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences*, 375/1789: 20190062.